

1. Οι ανασκαφικοί τομείς του δυτικού τείχους και του «Μουσείου», όπως φαίνονται από την ακροπόλη.

ΑΒΔΗΡΑ 'Ιστορικά στοιχεῖα

Ή πρώτη προσπάθεια γιά τήν ιδρυση άποικιας στό χώρο τών Αθδήρων έγινε από Κλαζομενίους μέν άρχηγό τόν Τιμησία μεταξύ τοῦ 656 και 652 π.Χ. Σύμφωνα μέ τις καινούργιες ανασκαφικές μαρτυρίες, οι πρώτοι άποικοι έγκαταστάθηκαν στήν περιοχή τουλάχιστο γιά μισό αιώνα. Στό τέλος ίδμας τοῦ 7ου αι. π.Χ. οι Θράκες φαίνεται πώς κατέστρεψαν τήν άποικια τών Κλαζομενίων. Άργοτερα, τό 545 π.Χ., κάτοικοι τής Ιωνικής πόλης Τέω — γιά νά άποφύγουν τήν περισκή δουλεία, έγκατέλειψαν τήν πατρίδα τους, ταξίδεψαν στήν παραλία τής Θράκης και κατόρθωσαν νά ιδρύσουν στό ίδιο χώρο νέα άποικιά, τά 'Αθδηρα. Προηγήθηκαν βέβαια σφοδρές πολεμικές συγκρούσεις μέ τά ντόπια θρακικά φύλα τής περιοχής. Ό Πίνδαρος στό δεύτερο παιάνια του άναφέρει ότι οι Θράκες άπομάκρυναν στήν άρχη τούς άποικους και τούς άνάγκασαν νά φτάσουν μέχρι τόν 'Αθω, άλλ' αύτοί ξαναγύρισαν, νίκησαν στή μάχη τού Μελαμφύλου και έκτισαν άριστικά τήν πόλη τους.

Διαμαντής Τριαντάφυλλος
Επιμελητής άρχαιοτήτων

Δύο άλλες γνωστές μάχες έναντιον των Θρακών ή μία στο Παγγαίο μέτων Παιώνες και ή άλλη πιθανόν κοντά στο Νέστο, δειχνουν την προσπάθεια των άποικων να προχωρήσουν πρός τό εσωτερικό. Γρήγορα κατέλαβαν μεγάλη περιοχή και άρχισαν νά δημιουργούν μιά ισχυρή πόλη-κράτος. Τα ορια της εύρυτερης περιοχής τών Αθδηρών ήταν άνατολικά τό σημερινό Πόρτο-Λάγος και ή λίμνη Βιστωνίς, δύορια η θεση της Ξάνθης και δυτικά ό ποταμός Νέστος από τους Τοξότες μέχρι τή θάλασσα. Στην έκταση αυτή πρέπει νά ιδρυθηκαν και άλλοι μικρότεροι οικισμοί. Ο Στέφανος Βυζάντιος αναφέρει τό δόνομα μάς δεύτερης πολης της Βεργέπολης πού έχει ταυτιστεί χωρὶς αιγουριά ακόμα με τά έρείπια αρχαίου οικισμού κοντά στο χωριό Κουτσό.

Η μυθολογική παράδοση θεωρεί ώς ίδρυτη τών Αθδηρών τόν Ήρακλή που έκτισε την πόλη γιά νά τιμήσει τό φίλο του Αθδηρο, όπαν τόν καταστάραβαν τά άνθρωποφάγα άλογα τού βασιλιά τών Βιστόνων Θρακών Διομήδη.

Στά χρόνια τοῦ Δαρείου, όπαν άρχι-

σαν οι έπιχειρήσεις τών Περσών στην Εύρώπη, ο στρατηγός του Μεγάθας, έκστρατεύοντας έναντιον τών Παιώνων πέρασε από τόν περιοχή τών Αθδηρών. Άπο τότε ή πόλη χρησιμοποιήθηκε ως πολεμική βάση τών Περσών. Τό 491 π.Χ. ο Πέρσης στρατηγός Μαρδόνιος, παρέλασε στό λιμάνι τών Αθδηρών τά θασιακά πλοια. Τό 480 π.Χ., οι Αθδρίτες φιλοξένησαν τό στρατό τού Ξέρη που στάθμευσε στην πόλη τους έκστρατεύοντας κατά τής Έλλαδος. Ή τεράστια δαπανή πού χρειάστηκε γιά τή φιλοξενία αυτή δείχνει τήν οικονομική δύναμη τής πόλης. Ή Ξέρης φιλοξενήθηκε γιά δεύτερη φορά στα Αθδηρα τό 479 π.Χ. δόταν έφευγε νικημένος από τήν Έλλαδα και γι' αυτό χάρισε τότε στήν πόλη ένα χρυσό ξίφος και μιά χρυσοποικιλτή πιάρα. Μετά τους περισκούς πολέμους ή πόλη γνώρισε μιά μεγάλη περίοδο ειρήνης και οικονομικής ανάπτυξης. Έγινε μέλος τής α' άθηναϊκης συμμαχίας και από τό 454 π.Χ. αναφέρεται στούς φορολογικούς καταλόγους μετά έπησιο φόρο 10-15 τάλαντα. Οι σχέσεις με τούς Αθηναϊους έγιναν από τότε πολὺ στενές. Με τήν έπιβο-

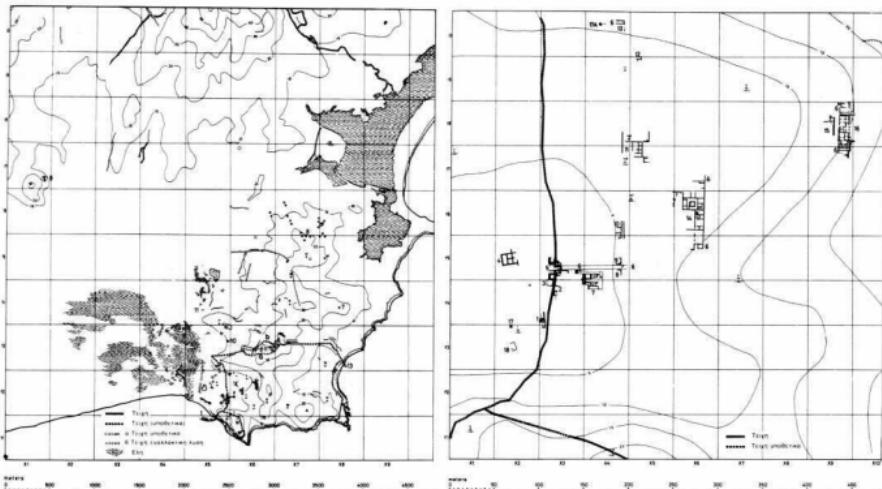
λή τού άττικού νομίματος και τών άττικών μέτρων και σταθμών στούς συμμάχους σταμάτησε η κυκλοφορία τών νομισμάτων τής πόλης από τό 449 μέχρι τό 439 π.Χ.

Όταν δημιουργήθηκε τό 480-460 π.Χ. Ισχυρό και μεγάλο κράτος τών Όδρυσών από τό Θράκο ήγεμόνα Τήρη, ή πόλη πρέπει να πλήρωνε μεγάλο φόρο μαζί με τίς άλλες ελληνικές πόλεις, άλλα έμεινε ελεύθερη, όπως δείχνει ή συνεχής κυκλοφορία τών νομισμάτων τής. Τήν ίδια έποχή είναι γνωστή ή δράση ένός άρχοντος τών Αθδηρών του Νυμφόδορου Πυθέω που έγινε γυναικάδελφος τού βασιλιά τών Όδρυσών Σιτάλκη. Οι Αθηναϊοί τόν έκαναν πρόξενο τους και τού ανέθεσαν νά διαπραγματευεί τή σύναψη συνθήκης ειρήνης με τό Σιτάλκη. Ο Νυμφόδωρος με τή διπλωματική του δραστηριότητα πέτυχε τή σύναψη συμμαχιών τών Αθηναϊων με τούς Θράκες και τούς Μακεδονες.

Τό 411 π.Χ. τά Αθδηρα έπαναστάτησαν και άκολούθησαν τούς Λακεδαιμονίους. Τό 408 π.Χ. όμως ο Αθηναϊος στρατηγός Θρασύβουλος έφετασε μέ άθηναϊκά πλοια στήν παρα-

2. Ο χώρος του «Μουσείου» μετά την ανασκαφή.

3. Αθήνα. 1. Αρχαίο Ιωνικόν, 2. Πιθανό ανακτόριο της αρχαίου ακρόπολης, τείχη της βυζαντινής πόλης Πολυάστυλο 3. Δυτική πύλη της πόλης 4-9. Τοφοί 10,11. Λειψανού κτηρίων και τείχη προσαστίου 12. Θέαστρο 13. Ανατολικό λιμάνι με κυκλικού πύργο.

λία της Θράκης και άναγκασε την πόλη νά ξαναγυρίσει στην άθιναική συμμαχία. Σέ λιγό το 405 π.Χ., ο Λύσανδρος νίκησε τους Άθηναιούς στους Αίγας Ποταμούς και υπέταξε δόλες τις παραλίες πόλεις της Θράκης. Το 376 π.Χ. τα Αθέδρα γνώρισαν τή πρώτη μεγάλη καταστροφή τους από τούς Τριβαλούς που κυρίευσαν τη χώρα τους και ἀρπάζειν ἄφθονα τρόφιμα. Οι Αθέδριτες ἀντιστάθηκαν γενναία, ἀλλά σώθηκαν ἀπό τόν αφανισμό μόνο με την ἐπέμβαση τοῦ Αθηναίου στρατηγοῦ Χαρίδρια. Μέ την καταστροφή αὕτη μειώθηκε σημαντικά ἡ οἰκονομική και πολιτική δύναμη της πόλης. Το 375 π.Χ. ἔγινε μέλος τῆς δ' ἀθηναϊκῆς συμμαχίας.

Μέ τις πολεμικές ἐπίχειρεις τοῦ βασιλιά τῆς Μακεδονίας Φιλίππου Β' στήν περιοχή ἀνατολικά του Στρυμόνα, τα Αθέδρα ἔγιναν γύρω στό 350 π.Χ. μιά ἀπό τις πόλεις τοῦ Μακεδονικού κράτους. Ἡ νομιματοκοπία τους περιορίστηκε σό μικρά χάλκινα και ἀσημένια νομίσματα πού προσαρμόστηκαν στό μακεδονικό κανόνα. Παράλληλα λειτούργησαν στήν πόλη και βασιλικό νομιματοκοπεῖο πού ἔκοψε νομίσματα τοῦ Φιλίππου Β', τοῦ Μ. Ἀλεξανδροῦ και τοῦ Φιλίππου Γ'. Ἡ πρώτη μακεδονική κυριαρ-

χία ἀκολούθησε τό βασιλεῖο τοῦ Λυσιμάχου. Ἅμεσως υπέρει πρώτη γνώρισε διαδοχικά τήν ἔξουσία Μακεδόνων, Σλευκιδῶν και Πτολεμαίων. Το 200 π.Χ. κυριεύσαν την πόλη ὁ βασιλιάς της Μακεδονίας Φιλίππος Ε' μέχρι το 196 π.Χ. ὅταν ὁ Ρωμαίος στρατηγὸς Λούκιος Στερπτίνιος ἀπελευθέρωσε δόλες τις πόλεις της Θράκης μετά τή μάχη στὶς Κυνός Κεφαλέα (197 π.Χ.). Ἡ οἰκονομία τῶν Αθέδρων στά ἀρχαϊκὰ και κλασικά χρόνια ἦταν πολὺ ἀναπτυγμένη. Βασιζόταν στή γεωργία, κτηνοτροφία, ἀλιεία και κυρίως στό ἐμπορίο. Τήν ἀνάπτυξη μεγάλων ἐμπορικῶν συναλλαγῶν εὐνοούσαν ἡ παραλιακή τή θέση και τά δύο λιμάνια τῆς. Εἶχε δημιουργήσει ἐμπορικές σχέσεις, ὅχι μόνο με τίς γειτονικές πόλεις τῆς Μακεδονίας και τῆς Θράκης, ἀλλά και με μακρινές χώρες, ὅπως δείχνουν τά νομίσματά της πού δρέθηκαν στήν Αἴγυπτο, τή Συρία, τή Μεσοποταμία και τή νότια Τουρκία. Τά αὐτόνομα νομίσματα κυκλοφόρησαν συνεχώς ἀπό τό 540 π.Χ. μέχρι τό 345 π.Χ. με μά διακοπή δέκα χρόνων και ἀκολούθησαν κατά καιρούς διαφορετικούς σταθμητικούς κανόνες, τό βρακομακεδονικό, αιγαίνητικό, Περσικό, κ.ά. ἀνάλογα με τά συμφέροντα τῆς πόλης και τίς ἐπιπτώσεις τῆς διεθνούς τότε πολιτι-

κής. Κύρια παράσταση στά νομίσματα ἦταν ὁ γύρης σε διάφορες στάσεις. Από τά νομίσματα γνωρίσουμε στήμερα τά ὄντων πολλών ἀρχόντων πού ἦταν ὑπεύθυνοι για τή νομιματοκοπία.

Τό κράτος τῶν Αθέδρων ἦταν ἀριστοργανωμένο. Τό πολιτεύμα τής πόλης-κράτους δημοκρατικό μέ ἀνύντατα νομίσματα ἔξουσίας τή βουλή και τό δῆμο. Ἀνώτατος ἄρχων και ἐπώνυμος ἄρχων ἦταν ὁ Ἱερεὺς τοῦ Απόλλωνος ἥ ὁ πρύτανις. Ἐκτελεστικοί ἄρχοντες ἦταν οι Τιμοῦχοι πού στό 2ο α. π.Χ. ἀντικαταστάθηκαν ἀπό τους Νομοφύλακες. Οἰκονομικοί ἄρχοντες ἦταν οι ἀργυροταμίες και ἀργύτερα ὡς ἐπί τών χρημάτων. Ἀπό τούς νόμους πού ψηφίστηκαν κατά καιρούς είναι γνωστοί, αὐτός πού ἀπαγόρευε τήν ταρή τών πολιτών, δῶσαν είχαν ἐδόμει τήν πατρική περιουσία τους σε ταξίδια, ἐκείνος πού κανόνιζε τίς ἀγοραπωλησίες διαφόρων ζώων και τρίτος πού ἀπέβλεπε στήν προστασία τού πολιτεύματος ἀπό συνωμοσίες. Ἐμβλημά της πόλης ἦταν ὁ γύρης και πολιούχος θεός ὁ Απόλλων. Ἀλλές λατρείες γνωστές ἦταν τού Διονύσου, Ἀφροδίτης, Ἀθηνάς, Ἐρμού, Ἀρτέμιδος, Δημητρας, Κυθε-

λης, Έκάτης, Τύχης, Διός Λυκείου, Έλευθερίου και Ρώμης, ως και τών ήρωών Ήρακλέους, Αθδήρου, Τιμπούσιου και Ιάσονος. Άπο τίς πηγές επίσης είναι γνωστά τά ιερά του Απόλλωνος «Δηρήνου», τής «Αφροδίτης, τής Αθηνάς «επιπρύγιτος» και ταύ Διονύσους που ή θέση τους οώμας δέν έχει καθοριστεί. Από τις μεγάλες γιορτές είναι γνωστές τά Διονύσια, τά Θεσμοφόρια και άγωνες πρός τιμήν τού Αθδήρου. Τά Διονύσια περιλάμβαναν άγωνες, υπόδοχη επιστήμων έξων, προσφορά προεδρίας στό θέατρο και στεφάνωμα με χρυσά στέφανα απόμνους που είχαν εύεργετήσει τήν πόλη. Τά Θεσμοφόρια που κρατούσαν τρεις μέρες ήταν γιορτή τών γυναικών πρός τιμή τής Δήμητρας. Οι άγωνες πρός τιμή τού Αθδήρου περιλάμβαναν πάλι παγκάτιο, πυγμή κ.ά. έκτος από ιπποδρομίες, γιατί τά άλογα θύμιζαν τό τραγούκι τέλος τού μυθικού ήρωα. Η καταγωγή τών άποικων από την Ίωνια και οι σχέσεις τους με τα πολιτιστικά κέντρα τών μικρασιατικών παραλίων, όπου άναπτυχθήκαν οι επιστήμες και οι τέχνες, είχαν ως άποτέλεσμα τήν έξαιρετηκή άναπτυξή της και στήν άποικια ένος μεγάλου πολιτισμού. Ο μελικός ποιητής Ανακρέων ήρθε μέ τούς πρώτους άποικους στα Αθδήρα που τά αναφέρει ως «καλή Τήνων άποικη». Τού ίδιου διασώθηκαν έπιγράμματα γιά τρεις ήρωικους Αθδηρίτες. Τήνος ή Αθδηρίτης ήταν ο διάσημος ασφιστής τής άρχαιοτητας Πρωταγόρας. Στά Αθδηρα γεννήθηκαν επίσης οι φιλόσοφοι Λεύκιππος και Ανέαρχος, ο ποιητής Νικαίνετος και ο μεγάλος φιλόσοφος τού άρχαιου ελληνικού κόσμου ό Δημόκριτος. Ό Διογένης ό

Λαέρτιος άναφέρει ότι ό Δημόκριτος στά παιδικά του χρόνια άκουσε μαθήματα άστρολογίας και θεολογίας από Χαλδαίους μάγους που άκολουθουσαν την έκπτεται ταύδια στήν Ξέρει. Όταν μεγάλωσε έκανε ταξίδια στήν Αιγαίου ποτ, την Περσία και σε άλλες χώρες γιά νά συμπληρώσει τη μόρφωσή του. Ξόδεψε όλη τήν πατρική περιοικία του και σύμφωνα μέ τό νόμο δέν έπιπρεπόταν νά ταφεί στήν πατριδί του. Όταν όμως οι Αθδηρίτες άκουσαν τό έργο του «Μένας Διάκοσμος» τόν τίμησαν όχι μόνο μέ χρήματα και χάλκινα άγλαμα αλλά και μέ δημόσια ταφή.

Τά ιαρχαίκα και κλασικά νομίσματα, τά λιγοστά άρχιτεκτονικά μέλη, οι έπιπτυμβίες στήλες, τά άναγλυφα, τά άποτημάτα άλλων έργων για υπαπήκης, τα πηλίνια ειδώλια, οι ζωγραφιστές σαρκοφάγοι και οι όσα άλλα έργα τέχνης έχουν θρεπτεί μέχρι σήμερα, μαρτυρούν τήν υπαρχή άξιολογων τοπικών έργαστηρων και τό υψηλό έπιπεδο τής τέχνης.

Τό 167 π.Χ. τά Αθδηρα γνώρισαν μιά δύστερη μεγάλη καταστροφή. Ο Ρωμαίος στρατηγός Όρτενιος ζήτησε όπω την πόλη 100.000 δηνάρια και 50.000 μοδίους σιτάρι. Οι Αθδηρίτες άρνηθηκαν νά ύπακουσουν και έστειλαν άντιπροσώπους στή Ρώμη γιά νά παραπονεθούν στή σύγκλητο. Στό διάστημα αύτό ό Όρτενιος μέ τό στρατό του και μέ στρατεύματα τού βασιλιά τής Περγάμου Εύμενη Β' πολιόρκησε και κατέλαβε τήν πόλη μέ προδοσία κάποιου Πύθωνα. Πολλοί Αθδηρίτες σκοτώθηκαν τότε η πουλήθηκαν ώς δουλοί. Η σύγκλητος τελικά κρίνοντας άδικα τή συμπεριφορά τού στρατηγού τής έστειλε δύο πρεσβευτές που φρόντισαν

νά άποκαταστήσουν τήν έλευθερία τής πόλης. Τό 166 π.Χ. κυκλοφόρησαν τά τελευταία αύτόνομα νομίσματά της. Πολύ σύντομα, τό 166 π.Χ., οι Αθδηρίτες άντιμετωπίσαν νέες συγκρούσεις μέ το βασιλιά τών Θρακών Κότυ που διεκδικούσε ένα μέρος από τή χώρα τους. Ζήτησαν θοήθεια από τήν μητρόπολή τους Τέω κι αυτή στέλνοντας πρεσβευτές στή Ρώμη άγνωστηκα διπλωματικά νά σώσει τά έδαφό της άποικιάς της.

Στά χρόνια τής ρωμαϊκής κυριαρχίας τά Αθδηρα παρέμειναν μιά ελεύθερη πολιτεία, δημός ή Μαρνεία και ή Αίνος, μέ στενή όμως έξαρτη από τή Ρώμη. Τήν έξαρτηση αυτή δειχνουν τα μικρά χάλκινα νομίσματα που εικονίζουν ρωμαίους αυτοκράτορες ή μέλη τών βασιλικών οικογενειών τους. Σε ψηφίσματα τού 2ου αι. π.Χ. οι Αθδηρίτες άπονέμουν τιμές και προνόμια σέ επιφανείς Ρωμαίους που έμειναν στήν πόλη κατά διαστήματα. Τό 87 π.Χ. οι κάτοικοι τής πόλης άντικαστάθηκαν στήν πολιορκία τού βασιλιά τής Καππαδοκίας Αριαράδου και φαινεται ότι ένευρετημέναν τότε γιά τήν πράξη τους από τούς Ρωμαίους. Η παρακμή τής άλλοτε ισχυρής πόλης τής Θράκης πού στήν περιόδο τής άκμης της άριθμούσε γύρω στούς 22.000 κατοίκους, άρχισε αυτή τήν εποχή και συνεχίστηκε μέχρι τόν άφανισμό της. Στήν παρακμή τής συνετέλεσαν έκτος από τούς άλλους πολιτικούς και οικονομικούς λόγους, τά έλη που άρχισαν νά δημιουργούνται στήν περιοχή του άκρωτηριου Μπουλούστρα.

Στά βυζαντινά χρόνια δημιουργήθηκε ένας μικρός οικισμός το Πολύστολο που χρησίμευε ως έπινειο τής

5. Μεταγενεστέρα κτίσματα κοντά στο δυτικό τείχος.

6. Το νεκροταφείο του 9ου-11ου αι. μ.Χ.

περιοχής Ξάνθης και καταλαμβάνει ενα πολύ μικρό μέρος του χώρου της άρχαιας πόλης. Ή ίδια θέση έκανε τους βυζαντίνους ιστοριογράφους να συγχέουν πολλές φορές τά δύο ονόματα. Από το Πολύτυπο προέρχεται το μεταγενέστερο τοπωνύμιο της περιοχής Μπουλούστρα. Τό βυζαντινό νεκροταφείο που υπάρχει εξαίρετο από το δυτικό τείχος της άρχαιας πόλης βεβαιώνει για τη ζωή της μικρής πολιχής τόν 9ο-10ο αι. μ.Χ.

Άρχαιολογικά στοιχεία

Οι άνασκαφές που άρχισαν πρίν τριάντα χρόνια και συνεχίστηκαν με μεγάλες διακοπές μέχρι σήμερα, έφεραν στη φώς λιγοστά αλλά σημαντικά εύρηματα και φωτίσαν σε μεγάλο βαθμό την ιστορία της άρχαιας πόλης (εικ. 1). Ο επισκέπτης που θα περάσει σήμερα από τον αρχαιολογικό χώρο τών Αθηνών θα θαυμάσει τό μονόφωνο και ηρεμο τοπίο με τούς χαμηλούς λόφους διέλαση στη θάλασσα την άλλοτε «Θρακιαν γαίαν αμπελόσασαν και εύκαρπον» και «χθόνα πολυδωρων». Όπως την ονομάζει ο Πίνδαρος, θα δει τημάτα τών τειχών της, θα γνωρίσει τά ερείπια μερικών σπιτιών της από διάφορες έποχες. Θα άντικρισει τά δύο λιμανιά της, θα ζήσει λίγο στο χώρο του θεάτρου της και θα συναντήσει ταφικούς τύμβους και τάφους στά έκτεταμένα νεκροταφεία της.

Τά τείχη

Ο όχυρωματικός περιθώλιος της πόλης κτίστηκε για πρώτη φορά στό τέ-

λος τής άρχαικής έποχής και διατηρήθηκε με έπισκευές που έγιναν κατά καιρούς μέχρι τη ρωμαϊκή έποχη. Οι άνασκαφές έχουν αποκαλύψει μέχρι τώρα ένα μεγάλο τμήμα του δυτικού τείχους και δύο μικρότερα στό βόρειο και στό ανατολικό. Η γραμμή τού περιθώλου στα περισσότερα σημεία διακρίνεται καθαρά από τη διαμόρφωση του έδαφους. Έχει συνολικό μήκος 4.965 μ. ή 5.340 μ., αν συμπεριληφθεί και ο χώρος του θεάτρου (εικ. 3). «Η περιτειχισμένη έκταση τής πόλης έχει μήκος 1.305μ., πλάτος 895μ. και έμβαθο 1.10-1.12 τετραγωνικά χιλιόμετρα (110-120 έκταρια). Όλος αυτός ο τεράπτιος χώρος δεν ήταν άσφαλως οικοδομήμενος, αλλά υπήρχαν ακάλυπτα μέρη, όπου θά κατέφευγαν σε περίπτωση πολέμου οι κάτοικοι τών γειτονικών μικροσυισμών. Πέρα από τό βόρειο τείχος υπάρχουν ίχνη ένός δευτέρου συνεχόμενου περιθώλου που η πορεία του δεν έχει ακόμη τελείωσε έξακρωσθεί. Η πόλη, όπως γνωρίζουμε από τό Φιλόγελων τού Ιερακέους και Φιλαγίου, χωρίζεται σε δύο τμήματα, δυτικό και ανατολικό. Στη διαίρεση αυτή βοηθούσε η διαμόρφωση του έδαφους, άφουν ένας λόφος στη μέση είναι κάθετος σε δύο παράλληλες λοφοφερές.»

Ο περιθώλος είναι κτισμένος με γνινιόλιθους πυρολίθου που προέρχονται από ένα μεγάλο λατομείο τού γειτονικού χωριού Μάντρα, 7 χιλιόμ. από τά Αθηνά. Αποτελείται από έξτερικο και έσωτερικο τοίχο με χώμα και λιθορριπτή άναμεσά τους και έχει πάχος 1.80-2.35 μ. Οι πωρόπλινθοι είναι τετράπλευροι με διαφορετικές διαστάσεις. Οι δόμοι του

έπισης έχουν διαφορετικό ύψος. Έται φαίνεται ότι δέν άκολουθουν κάποιο γνωστό σύστημα τοιχοδομίας, πλησιάζουν όμως τό φευδοίσθοδο σύστημα.

Στό τμήμα τού δυτικού τείχους που έχει άποκαλυφθεί υπάρχει πύλη, πλάτους 2,50 μ., ανάμεσα σε δύο τετράπλευρους πύργους, διαστάσεων 7,30x6,10 μ. Δύο άκόμα πύργοι είναι γνωστοί, ένας κυκλικός στό ανατολικό λιμάνι και ένας τετράπλευρος στό ανατολικό τείχος, βόρεια από τό σπιρενίο Εκκλησάκι τού «Αη-Γάννην. Μιά δεύτερη πύλη, οι «Θρηκιακούς πύλαι», που άναφερει ο «Ιπποκράτης, πρέπει νά υπήρχε στό βόρειο τείχος, κοντά στό χώρο του θεάτρου, όπως φανερώνει και τό σύγχρονο τούρκικο τοπωνύμιο ντεμι-καπού (ιδιόροπτα).

Τό δυτικό τμήμα τής πόλης φαίνεται πώς ήταν τό πιο σημαντικό και έδω πρέπει νά βρισκόταν ή άγορα (εικ. 4). Ένας δρόμος μήκους 74μ. και πλάτους 6μ. με κατάστρωμα από πατημένο χώμα ξεκινά από τό δυτική πύλαι και κατευθύνεται ανατολικά πρός τό κέντρο τού οικισμού. Στή ρωμαϊκή έποχη τό κατάστρωμα του δρόμου ανυψώθηκε και κατασκευάστηκε ένας κτιστός όποχετευτικός άγωγός. «Αλλος δρόμος, πλάτους 5,60μ., δρέθηκε ανάμεσα σε δύο νησίδες κατοικών. Τμήμα ένός τρίτου δρόμου πλάκοστρωμένου με όποχετευτικούς άγωγούς στά κράσπεδα του άποκαλυφθηκε σε μήκος 9,50 μ. στή βορειοδυτική περιοχή τής πόλης. Ο Ιπποκράτης στό τέλος τού δου αι. π.Χ. άναφερε δύο δρόμους τής πόλης, την «Ιερά Όδό» και την «άνω Άγωγή». Τό δυτικό τείχος κατευθύνεται πρός

7. Κατοικία ελληνιστικής εποχής.

8. Κατοικία ρωμαϊκής εποχής.

τό ΝΔ. λόφο, όπου βρισκόταν ή ακρόπολη τής πόλης, άκριβώς πάνω από τη θάλασσα. Τμήμα του όρχειου περιβόλου και πύργος έπιστριμένην πρόσφατα στή δυτική πλευρά τού λόφου κάτω από τά τείχη τής θυζαντίνιας πολιχής Πολύστυλον. Στά χρόνια τής ρωμαϊκής κυριαρχίας τά τείχη τής πόλης όρχισαν νά καταστρέφονται χωρὶς νά έπισκευάζονται πια, αφού ήταν δηρήστα αύτη την έποχη. Διπλά άκριδας στό δικύο τείχος και νότια από τήν πύλη κατασκευάστηκε τότε ένα μεγάλο συγκρότημα λουτρών. Η άνασκαφή περιορίστηκε στό άνατολικό του τμήμα, όπου άποκαλύφθηκαν ένα έλειψισιδές δωμάτιο, μια σκάλα που ούδηγει σ' ένα στενό διάδρομο και τμήματα από άλλα δωμάτια με μαρμάρινη πλακόστρωση ή πλήν δομέδο και άρθρωμαρμάρωση στούς τοίχους. Στόν 3ο και 4ο αι. μ.Χ. στήν περιοχή τής δυτικής κτίστηκαν φτωχές κατοικίες πάνω ή διπλά στό τείχος με τό παλιό οικοδομικό υλικό (εἰκ. 5). Άργοτε, στόν 9ο-11ο αι. μ.Χ. ό ίδιος χώρος χρηματοπιθήκε γιά νεκροταφείο (εἰκ. 6).

Οι κατοικίες

Οι άνασκαφές έφεραν στό φώς ντούδες κατοικίων που χρονολογούνται στόν 4ο αι. π.Χ. στήν έλληνιστική και στή ρωμαϊκή έποχή (εἰκ. 7, 8). Είναι άρθρωνα συγκροτήματα με παράλληλη διάταξη, κατεύθυνση από βορρά πρός νότο και με προσόψεις εύνοοςσαν τήν προσόμοιση μικρών

δύσης. Από τήν έλληνιστική έποχή άκολουθείται στήν οικοδόμηση τό «ιπποδάμειον» πολεοδομικό σύστημα με άρθρωνα τετράγωνα κατοικίων και μια ίσους δρόμους παραλλήλους και κάθετους. Οι κατοικίες είναι κτισμένες με μεγάλους γωνιώλιθους πωρολίθου. Άσβεστοιλίθους ή γρανίτη. Στό έσωτερο τους ύπαρχει περιστύλιο ή μεγάλες πλακοστρωμένες αιλές με άγωνας στό άκρα τους για τήν αποχέτευση τών νερών της βροχής. Οι τοίχοι έσωτερικά ήταν έπιχρυσμένοι με χρωματιστό άσβεστοκονιάματα κόκκινα, κτίρια, φαιά και άσπρα. Σέ πολυτελείς κατασκευές ύπηρχαν γείσα από άσβεστοκονιάματα με κυμάτια, γεισοπδες και απομημήσεις λεοντοκεφαλών. Δύο από τίς κατοικίες είχαν ψηφιδωτά δάπεδα με πλούσια διάκοσμη δελφινών, κρίνων, ανθεμίων και ροδάκων. Σέ ορισμένες περιπτώσεις διαπιστώθηκε ή μπαρέ εστίας. Οι στέγες ήταν σκεπασμένες με πήλινα κεραμίδια. Οι άκροκέραμοι ήταν διακοσμημένοι με άναγλυφο άνθεμά και διλικες πού διατηρούν άκομα ίχνη από τά ζωηρά χρώματά τους. Μέχρι σήμερα δέν έχει άποκαλυφθεί δίκτυο υδρευσης. Ή υδρευση τής πόλης πρέπει νά γινόταν μόνο από πηγαδιά, όπως δείχνουν αυτά που βρέθηκαν σέ πολλές κατοικίες.

Τά λιμάνια

Οι όρμοι και οι μικροί κόλποι που ύπαρχουν στήν παραλία τής όρχαιας πόλης πρόσφεραν προστασία και εύνοοςσαν τήν προσόμοιση μικρών

πλοίων. Στό δυτικό μέρος τού άκρωτρου, άκριβώς κάτω από τό ΝΔ. λόφο τής άκροπολης κατασκευάστηκε ένα τεχνητό λιμάνι. Ο λιμενοβραχίονας πού διακρίνεται μέχρι σήμερα έγινε από μεγάλους ογκολίθους γρανίτη (εἰκ. 9). Έχει μήκος 170μ. και κατεύθυνση περίπου Α.-Δ. Προστάτευε τά πλοία πού τούς ανατολικούς και νότιοις άνεμους. Στό άκρο τού λιμενοβραχίονα ύπήρχε κυκλικό πύργος πού τά ίχνη του διακρίνονται στόν πυμένη τής θάλασσας. Στά όρχαια χρόνια ήταν η θάλασσα δρισκόταν άρκετα πιό μέσα από τή σημερινή παραλία, πού δημιουργήθηκε με προσχώσεις. Έτσι ο χώρος τού λιμανιού ήταν τότε πολύ μεγαλύτερος.

Στόν άνατολικό μεγάλο δύρμο τού άκρωτρου συνέπει ένα δέατερο μικρότερο άνοικτό λιμάνι. Στό σημείο αύτό τά τείχη προχωρεί μέσα στή θάλασσα 30μ. από τήν άκτη και καταλήγει σέ κυκλικό πύργο με διάμετρο 6μ. πού τόν περισσότερο καιρό είναι σκεπασμένος από τά νερά. Ή κατασκευή του τόν χρονολογεί στό τέλος τής όρχαικής ή στίς όρχες τής κλασικής έποχής.

Τό θέατρο

Βρίσκεται στή θόρεια πλευρά τής πόλης, όπως δείχνει ή διαμόρφωση τού έδαφους και έντοπιστηκε μέ ανάσκαφή τό 1965. Στήν άρχη, όπαν κατασκευάστηκε, πρέπει νά έμεινε έξω από τά τείχη τής πόλης, άλλα σέ μεταγενέστερη έποχη κλειστόρεκ μέ-

9. Το λιμάνι τών Αβδηρών και ο αρχαίος λιμενοβραχίονας.

10. Η γραπτή σαρκοφάγος Κλαζομενιακού τύπου (500-470 π.Χ.).

σα στόν περίβολο. Ή υπαρξή του ήταν γνωστή από έπιγραφικές μαρτυρίες του 2ου αι. π.Χ., πρέπει όμως νά ύπηρχε από τόν 5ο αι. π.Χ. Στον έντοπισμό του δόθησαν μιά πλάκα από θαυμικό μάρμαρο που βρέθηκε τυχαία και άνηκε σε έρεισμα του θρόνου προεδρίας. Μέ την άνασκαφή ένος τημάτου του Κοιλού του Διαπιστώθηκε μιά μεγάλη και έκτεταμένη καταστροφή. Αποκαλύφθηκαν μόνο σειρές πλινθών που πωρόλιθο που άποτελούσαν την ύποδομή των έδωλων. Από τα λιγότα εύρηματα παρουσιάζουν ένδιαφέρον δύο μικρά κομμάτια, τό ένα από σπόνδυλο ήμικιονος ή αμφικίονος μέ γλυφή και τό άλλο από άρχιτεκτονικό μέλος με κυμάτιο που πρέπει νά άνηκουν στό διάκοσμο της οκηνής ή του προσκηνίου.

Τά νεκροταφεία

Έχει διαπιστωθεί μέ τις άνασκαφές ή μέ τα τυχαία εύρηματα ότι τά νεκροταφεία τών Άθηρων έκτεινονται βόρεια, δυτικά και θρηιοδυτικά από τήν πόλη. Τάφοι έχουν βρεθεί σε μεγάλες αποστάσεις που φτάνουν άλλού τά 2 και άλλού τά 7 χιλιόμετρα, όπως στή θέση «Ξανθότουμπα», όπου ύπηρχε κιβωτιόσχημος τάφος του 475-450 π.Χ. Οι τάφοι χρονολογούνται γενικά στήν άρχαιότητα, κλασική και άλληντική έποχη. Είναι διάφορων ειδών, όπως μονοβόλικοι αστροφάγοι, κιβωτιόσχημοι, πήλινες λάρνακες, ταφική πιθαρία, τεφροδόχα άγγεια, λακοειδείς και κεραμοσκεπείς. Σέ πολλές περιπτώσεις σκεπάζονται με τύμβους. Τέτοιους τύμβους μπορεί νά δει κανεὶς πολλούς στά βόρεια νεκροταφεία τής πόλης. Στά βυζαντινά χρόνια στό χώρο πέρα από τό δυτικό τείχος δημιουργήθηκε ένα έκτεταμένο νεκροταφείο. Οι τάφοι είναι κιβωτιόσχημοι κατακούεαμένοι, πρόχειρα με τό παλιό οικοδομικό υλικό. Οι περισσότεροι είναι ακτέριστοι, έκτος από δρισμένους που έχουν λίγα και φτωχά κτερίσματα, κυρίως χάλκινα κομμήματα.

Τά εύρήματα

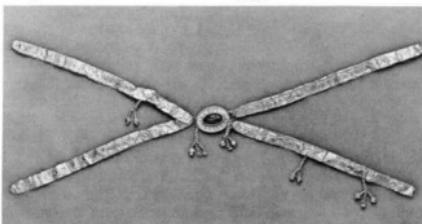
Ο χώρος τής άρχαιας πόλης μᾶς έχει δώσει μερική σήμερα άξιόλογα εύρηματα που είτε βρέθηκαν τυχαία είτε προέρχονται από τις άνασκαφές. Τά περισσότερα βρίσκονται στο Μουσείο τής Καβάλας, ένω όρισμένα, τά πιο πρόσφατα στο Μουσείο

11. Πιερίνη ανθεμωτή επιστεψη επιτυμβίας στήλης (5ος αι. π.Χ.).

12. Πιερίνη επιστεψη επιτυμβίας στήλης (5ος αι. π.Χ.).

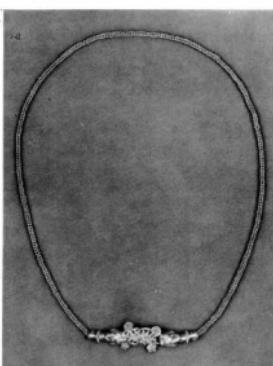
13. Χρυσό κοσμήματα στηθούς με τεσσερις χρυσες ταινιες. Στην ενθετη πετρα παράσταση Απολλωνα κιθαρωδού (3ος αι. π.Χ.).

Κομοτηνής. Στην Καβάλα μπορεί νά δει κανεὶς τό ψηφιδωτό δάπεδο, με τα δελφίνια, τούς κρίοντς και τούς ρόδακες, του 250-200 π.Χ., ένα άναγλυφο Κυθέλης με ναόσχημο οικόδομημα τών άρχων τού 3ου αι. π.Χ., μαρμάρινα κεφαλιά από άγαλματα 4ου-3ου αι. π.Χ., πήλινα άρχιτεκτονικά μέλη και άκροκεράμους, δου και 4ου αι. π.Χ., τη σπουδή γενειοφόρου άνδρος που είναι πήλινο πορτραίτο κάποιου Άθηρίτη, τού 2ου αι. π.Χ., και ένα πλούσιο σύνολο άγγειων, ειδώλων και κοσμημάτων που χρονολογούνται από τήν άρχαιή μέχρι την έλληνιστική έποχη.

Στο Μουσείο Κομοτηνής ύπαρχει ή σαρκοφάγος Κλαζομενιακού τύπου με παράσταση του μυθου του Τρωίλου, 500-400 π.Χ. (εικ. 10), δυό άνθεμωτές επιστέψεις επιτυμβίων στήλων 5ου αι. π.Χ. (εικ. 11,12), χρυσά κοσμήματα και ειδώλια 3ου αι. π.Χ. (εικ. 13,14,15) και διάφορα άλλα εύρηματα όπως έπιγραφές, ειδώλια και νομίσματα (εικ. 16).

Οι άνασκαφές συνεχίζονται

Τά τελευταία δύο χρόνια μέ τό ένδιαφέρον τού Προέδρου τής Δημο-

14. Περιμπεριο χρυσο με -πρακλειον αμμα- και ολογλυφα κεφαλια γυναικων στα ακρα της ολυσιδας (τέλος 4ου αι. π.Χ.).

15. Πήλινα ειδώλια χρευτριών από ταφο της ελληνιστικής εποχής.

16. Ασημένιο τετράδραχμο Αβδήρων με γρύπα (478-450 π.Χ.).

είναι έντυπωσιακά. Στις άνασκαφές των Αβδήρων συμμετέχουν Αρχαιολόγοι από της Έφορειες Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων Καβάλας και Κομοτηνής και της Έφορεια Βιζαντινών Αρχαιοτήτων Καβάλας.

Στόχωρι τής άρχαιας πόλης κύριος στόχος της έρευνας ήταν ο βόρειος περιβόλος άμεσως μετά τα γνωστά τείχη της πόλης τού 4ου π.Χ. αι. όπου τοποθετείται η άρχαική πόλη. Δοκιμαστική άνασκαψή έφερε στό φως διπλά άκριδων στο παλιότερο τείχη ένα σημαντικό ιερό, πού ή ζωή του άρχιος στό τέλος τού δου αι. π.Χ. και τελείωσε στο τέλος τού 4ου αι. π.Χ. Είναι τό πρώτο άρχαιο ιερό πού έντοπιζεται στό χώρο των Αβδήρων.

Οι άνασκαψές της Έφορειας Βιζαντινών Αρχαιοτήτων πάνω στό λόφο

μέτ την όχυρωση της βυζαντινής πολίχνης Πολυστούλο άποκαλύψαν τμήμα τού τείχους και τετράπλευρο πύργο της άρχαιας άκροπολης τών Αβδήρων. Τό τείχος αύτο χρονολογείται στο 4ο αι. π.Χ., όπως έδειξαν στρωματογραφικές τομές, είναι ουγχύρων δηλαδή με τά σωζόμενα τείχη της κλασικής πόλης.

Έξω από τό βόρειο περιβόλο και σε μικρή απόσταση έντοπιστηκε νεκροταφείο τού 7ου αι. π.Χ. πού άνηκει σαφαλώς στην πρώτη άποικια τών Κλαδουμενών (εικ. 17). Τά έμματα τού νεκροταφείου έπιθεβανόντων τό χρόνο τής έγκατάστασης των άποικων στά μέσα τού 7ου αι. π.Χ. και τό χρόνο τής καταστροφής της άποικιας στό τέλος τού ίδιου αιώνα από την επιδρομές τών Θρακών. Οι τάφοι τών έντλικών είναι άπλετα παρέξ στήν άμμο, ένω των παιδιών σέ μεγάλα ταφικά άγγεια. Αξέιται να σημειωθεί τό μεγάλο ποσοστό των παιδικών ταφών μέσα σέ ταφικά άγγεια. Τά κτερίσματα τών τάφων, πόρτες και ιωνικές κύλικες, καθώς και οι ταφικοί άμφορεις φανερώνουν στενές σχέσεις με τά παρόλια τής Μ. Ασίας. Ύπάρχουν άμως και άρκετοι πρωτοκορινθιακοί άργυραλλοι πού δηλώνουν σχέσεις και με τήν κυρίως Έλλαδα.

17. Το αρχαίο νεκροταφείο του 7ου αι. π.Χ.

Βιβλιογραφία

- G. HIRSCHFELD, «Abdera» RE (1984) 22-23.
- S. CASSON, Macedonia, Thrace and Illyria, Oxford 1926.
- Δ. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ, Πήλινα ειδώλια Αβδήρων, Αθήνα 1960.
- T. MAY, The coinage of Abdera (450-345 B.C.), London 1966.
- Δ. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ, Αβδήρα και Δίκαια, Αθήνα 1971.

Avdira: Historic Data

D. Triandaphylllos

Avdira was founded in 545 BC. by the inhabitants of the Ionian town Teo, who had to fight against the hostile, local, Thracian tribes in order to establish themselves there. During the Persian Wars King Xerxes was twice received there. When the Persian Wars were over, Avdira became a member of the first and second Athenian Alliance. In 376 BC. the town was destroyed by the Trivalians. Later it was successively ruled by the Macedonians, the Seleucids, the Ptolemies and by Lysimachus.

The economy of Avdira was based on agriculture, cattle-raising, fishery and commerce. The town had commercial relations with distant countries as is indicated by coin circulation. It had a democratic regime, the vulture as an emblem and Apollo as patron god. Its main religious feasts were the Dionysia, Thesmorphoria and athletic competitions in honour of its mythic founder, Avdiros. Famous philosophers and poets were born there: Protagoras, Leucippus, Anaxarchos, Nicaeanos and the celebrated Democritos.

The town was again destroyed in the Roman period by the general Orontius. In the 1st century BC. Avdira passed in decay due to political, financial and epidemic reasons. A small village, Polystilo had replaced the thriving town in the Byzantine era.

The excavations that started thirty years ago brought to light parts of fortifications, a gate reinforced with towers, streets, hellenistic and roman houses, sculpture workshops, a segment of the ancient theater and a multitude of tombs dating from the arcaic period to the byzantine years. A part of the city walls and a tower on the acropolis were found during the recent excavations, while the research goes on outside the walls of the classical town, where the archaic temple and cemetery of the 7th century BC.